

Nr 89.

Ankom till riksdagens kansli den 20 april 1928 kl. 12.30 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 217 av statsverkspropositionens åttonde huvudtitel framlagda förslag angående understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning jämte en i ämnet väckt motion.
(2:a avdelningen.)

I den till riksdagen den 4 januari 1928 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t, under återopande av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, under punkt 217 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att

dels i riksstaten för budgetåret 1928—1929 uppföra det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning med oförändrat belopp 925,000 kronor,

dels ock medgiva sådant tillägg till gällande grunder för statsbidrags utgående från ifrågavarande anslag, att dylikt bidrag må under i övrigt stadgade villkor utgå jämväl till av landsting upprättad anstalt för yrkesundervisning, samt att statsbidrag må utgå till ersättning åt föreläsare vid fristående föreläsningar eller serier av dylika vid yrkesskola med högst 15 kronor för föreläsningstimme, när rese- och traktamentsersättning icke utgår till föreläsaren, och med högst 30 kronor för föreläsningstimme, när rese- och traktamentsersättning utgår, dock att understödsbeloppet ej må överstiga hälften av sammanlagda beloppet av de till föreläsarna för den tid, understödet avser, utgående arvoden och förekommande rese- och traktamentsersättningar.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till sid. 564—569 i statsrådsprotokollet.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft en inom andra kamaren av herr *A. Forssell* väckt motion (II: 329), däri hemställts,

dels att riksdagen måtte nedsätta det av Kungl. Maj:t under punkt 217 av åttonde huvudtiteln äskade ordinarie förslagsanslaget för budgetåret 1928—1929 till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning med 95,000 + 15,000 + 8,000 eller sammanlagt 118,000 kronor från 925,000 kronor till 807,000 kronor,

dels *att* riksdagen måtte bevilja ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor för samma budgetår till statsbidrag åt kommunala anstalter för yrkesundervisning till inköp av undervisningsmateriel,

dels *att* riksdagen måtte för beviljande av statsbidrag till lärlingsskolas särskilda kurser för äldre arbetare och till yrkessskolornas yrkes- och ämneskurser uppställa sådana villkor, att statsbidrag endast kan ifrågakomma till kurser, som åsyfta verklig och rationell yrkesutbildning,

dels *att* riksdagen ville som villkor för statsbidrag till första klasser av de 2-åriga lärlingsskolorna föreskriva, att sådant får utgå till avdelning av klass 1, endast om antalet dit anmälda är så stort, att följande år elevantalet i klass 2 med ledning av statistik från närmast föregående tre läsår kan beräknas uppgå till minst 10, dock att statsbidrag efter Kungl. Maj:ts beprövande ändock måtte kunna beviljas, i fall föregående läsår statsbidrag icke utgått till sådan klassavdelning,

dels *att* riksdagen ville som allmänt villkor för statsbidrag till 2-åriga lärlingsskolor föreskriva, att skolans styrelse årligen till skolöverstyrelsen insänder uppgift om antalet närvarande lärjungar i varje skolavdelning vid början, mitten och slutet av varje lästermin samt om antalet frånvarotimmar pr klass och termin,

dels *att* riksdagen ville som villkor för beviljande av statsbidrag till ersättning åt föreläsare vid föreläsningar eller serier av dylika vid yrkesskolor föreskriva, att i särskild liggare å skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning måtte angivas föreläsningsämne, dag för varje föreläsning, föreläsarens namn, titel eller yrke, hemort samt huruvida och i vad egenskap han eventuellt innehar anställning vid anstalt för yrkesundervisning, samt slutligen, i huvudsaklig överensstämmelse med motionärens yrkande i motion nr 406 i andra kammaren vid 1927 års riksdag,

att riksdagen ville hemställa, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa *dels* undersökning av rådande förhållanden inom det år 1918 uppbyggda systemet av anstalter för yrkesundervisning, fackgymnasier och fackskolor, varvid särskild uppmärksamhet bör ägnas åt frågan, huruvida och i vad mån nu utgående anslag till dessa skolor verkligen motsvaras av resultat, som komma landets ungdom och näringsliv till godo, *dels* utredning om möjligheten av nya former för utbildning i praktisk riktning, vilka kunna förväntas avleda den av alla erkända, oproportionellt stora tillströmningen till de teoretiska studiebanorna.

Beträffande de av motionären till stöd för hans framställning andragna skälen får utskottet hänvisa till motionen.

Över ifrågavarande motion har utskottet låtit i vederbörlig ordning inhämta yttrande av skolöverstyrelsen, vilket yttrande såsom bilaga åtföljer detta utlåtande.¹

*Utskottets
yttrande.*

Med den kritik, som i ovanberörda motion riktats mot de statsunderstödda yrkesundervisningsanstalterna och deras verksamhet, synes motionären i främsta rummet hava velat påvisa den bristande överensstämmelse, som enligt hans

¹ De i skolöverstyrelsens yttrande åberopade bilagorna äro tillgängliga å statsutskottets kansli.

mening råder emellan storleken av de för ändamålet anvisade statsanslagen och de resultat, sagda anstalter hittills haft att uppvisa. Utskottet vill icke förneka att vid den granskning, som i motionen ägnats hithörande förhållanden, motionären i åtskilliga stycken framställt anmärkningar, som ingalunda sakna fog och som beröra förhållanden, där givetvis rättelser äro önskvärda. Dessa anmärkningar träffa, såvitt utskottet kunnat se, emellertid icke några av de mera väsentliga punkterna i den ifrågavarande undervisningsverksamheten och hava i allt fall icke den räckvidd, att på grund härav ett nytt och vidlyftigt utredningsarbete bör igångsättas, helst en förnyad utredning kan vara ägnad att leda till en stagnation på ett område, där det bör ligga i det allmännas intresse att utan uppskov nå en stark och resultatrik utveckling. Att vissa berättigade anmärkningar kunna framställas mot den verksamhet, varom nu är tal, är överhuvud taget icke ägnat att förvåna, om man tager i betraktande, att det gäller ett område, där man med frånvaro av varje tradition haft att igångsätta ett nydaningsarbete och uppdraga vissa riktlinjer, efter vilka en hittills ny undervisningsgren skulle ledas och fullföljas. Utskottet har emellertid erhållit den uppfattningen att, om ock vissa brister vidlåda den ifrågavarande undervisningen, densamma dock kan uppvisa en utveckling, som är ägnad att ingiva goda förhoppningar för framtiden. I detta hänseende hänvisar utskottet till nedanstående, vid skolöverstyrelsens ovanberörda yttrande fogade tablå:

L ä s å r	K o m m u n a l a s k o l o r										Enskilda skolor utom mästarkurser	
	Verkstads- skolor		L ä r l i n g s s k o l o r				Yrkes- skolor		S u m m a			Elever
			Huvudkurser		Kurser för äldre		Yrkes- och ämneskurser					
	Antal avd.	Elever	Antal avd.	Elever	Antal avd.	Elever	Antal avd.	Elever	Antal avd.	Elever		Elever
1920—1921	—	—	205	2,674	69	714	106	955	380	4,343	2,122	
1921—1922	20	295	268	3,578	112	1,327	125	1,293	525	6,493	3,628	
1922—1923	20	281	314	3,864	183	2,081	176	1,504	693	7,730	3,595	
1923—1924	33	416	332	3,982	270	2,642	174	1,515	809	8,555	3,521	
1924—1925	46	552	346	3,993	302	2,980	189	1,959	883	9,484	3,748	
1925—1926	62	603	350	4,052	382	3,709	211	1,995	1,005	10,359	4,023	
1926—1927	64	641	336	3,971	412	4,190	214	2,074	1,026	10,876	4,271	

Obs! Gävle kommunala lärlings- och yrkesskola saknas för de 3 sista åren.

Dessutom vill utskottet framhålla, att den tid, varunder verksamheten på det statsunderstödda yrkesundervisningsväsendets område hittills bedrivits, varit alltför kort, för att man skulle kunna skönja, att denna verksamhet letts in på utvecklingslinjer, vilka icke äro lämpliga eller ändamålsenliga. Skulle i framtiden så visa sig vara förhållandet och allvarliga anmärkningar riktas mot denna verksamhets arbetsformer och resultat, synes anledning förefinnas att till närmare granskning upptaga hithörande angelägenheter. För närvarande har utskottet icke ansett tillräcklig anledning härför vara för handen.

De brister, som vidlåda denna undervisningsgren, äro ej av den beskaffenhet, att de icke kunna, där de uppmärksammas, avhjälpas; det viktigaste är enligt

utskottets förmenande att tillse, att undervisningen varder på det mest ändamålsenliga sätt anordnad, och utskottet är övertygat, att skolöverstyrelsen med uppmärksamhet följer utvecklingen på detta område, tillrättalägger, där bristfälligheter visa sig, och över huvud så tillser, att de för ändamålet anvisade statsanslagen varda på mest effektiva sätt använda. De garantier, vilka för närvarande i form av utav Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda villkor för anslagens användning äro uppställda, böra ännu någon tid få visa, i vad mån de äga förmåga att fylla sin reglerande och kontrollerande uppgift, innan supplerande eller nya föreskrifter i dessa hänseenden utfärdas.

Utskottet har vid nu anförda förhållanden icke funnit skäl föreligga att förorda de förslag, som innefattas i herr Forssells ovanberörda motion.

Mot vad Kungl. Maj:t i nu förevarande avseende föreslagit, har utskottet intet att erinra.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herr Forssells ovanberörda motion (II: 329), i vad densamma skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag,

a) i riksstaten för budgetåret 1928—1929 uppföra det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning med oförändrat belopp 925,000 kronor,

b) medgiva sådant tillägg till gällande grunder för statsbidrags utgående från ifrågavarande anslag, att dylikt bidrag må under i övrigt stadgade villkor utgå jämväl till av lands- ting upprättad anstalt för yrkesundervisning, samt att statsbidrag må utgå till ersättning åt föreläsare vid fristående föreläsningar eller serier av dylika vid yrkesskola med högst 15 kronor för föreläsningstimme, när rese- och traktamentsersättning icke utgår till föreläsaren, och med högst 30 kronor för föreläsningstimme, när rese- och traktamentsersättning utgår, dock att understödsbeloppet ej må överstiga hälften av sammanlagda beloppet av de till föreläsarna för den tid, understödet avser, utgående arvoden och förekommande rese- och traktamentsersättningar.

Stockholm den 20 april 1928.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: se under utlåtandet nr 88.

Till Riksdagens statsutskott.

Motion
nr 329
Understöd till
undervisnings-
materiell.

Beträffande understöd till undervisningsmateriell för kommunala anstalter för yrkesundervisning gäller enligt 1918 och 1921 års riksdagens beslut och därpå grundad författning (nr 705/1921 med ändringar nr 491/1922 och nr 309/1924), att sådant understöd må utgå med belopp motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaden för densamma.

Vid tillämpningen av denna bestämmelse har skolöverstyrelsen beviljat understöd enligt den högre normen i endast 3 undantagsfall nämligen år 1923 åt lärlingsskolan för husligt arbete i Trälleborg, år 1923 åt yrkesskolan i Eskilstuna och år 1925 för viss undervisningsmateriell åt Stockholms stads lärlings- och yrkesskolor för handel. I dessa tre fall förelågo alldeles särskilda omständigheter, som syntes överstyrelsen väl motivera den högre beräkningsnormens användning. I alla andra fall ha de av skolöverstyrelsen beviljade understöden varit begränsade till endast hälften av kostnaden.

I fråga om vad som är hänförelse till kostnaden för undervisningsmateriell lämnar författningen ingen anvisning, men av uttalanden i Kungl. Maj:ts närliggande proposition nr 96/1918, sid. 381—382, framgår, att däri inbegripas utgifter för såväl nyanskaffning som underhåll och förbrukning. I anslutning här till framhåller departementschefen, att i betraktande av de kostnader, som kommunen skulle komma att vidkännas för hithörande skolor, de föreslagna statsbidragen icke kunna anses för höga. Dessa uttalanden synas icke hava föranlett någon statsutskottets eller riksdagens erinran.

Till förhindrande av att statsunderstöd tages i anspråk för onödig eller olämplig anskaffning av undervisningsmateriell har skolöverstyrelsen föreskrivit, att ansökan om statsbidrag skall vara åtföljd av specificerad förteckning å den materiell ansökningen avser samt att för statsbidragets utbekommande skall företes bevis, att det rekvirerade understödsbeloppet icke överstiger den vid beviljandet angivna delen av kostnaderna för underhåll och förbrukning av sådan undervisningsmateriell, som av skolöverstyrelsen godkänts, eller för anskaffning av stadigvarande undervisningsmateriell enligt av skolöverstyrelsen för varje särskilt fall godkänd förteckning. Dylikt bevis skall vara utfärdat av en av skolöverstyrelsen förordnad inspektor på sätt som närmare framgår av närlagda formulär (Bil. I). Särskilt med hänsyn till den kontroll, som inspektorn sålunda har att utöva, har skolöverstyrelsen alltid vinnlagt sig om att utse för ifrågakvarande uppgift fullt kvalificerad och tillförlitlig person, helst i statlig eller därmed jämförlig tjänst, och till ledning för dennes verksamhet har skolöverstyrelsen meddelat vissa anvisningar, som framgå av närslutna promemoria Bil. II. och såvitt överstyrelsen har sig bekant hava dessa inspektorer, även om förbiseenden från deras sida i något fall förekommit, icke svikit det dem tilldelade förtroendet.

Beträffande själva storleken av de belopp, som sålunda tagits i anspråk för anskaffning, underhåll och förbrukning av undervisningsmateriell vid de kommunala anstalterna för yrkesundervisning, är att märka, att denna materiell i allmänhet måste vara av helt annat slag än den, som förekommer i de allmänbildande skolorna.

Så t. ex. måste en skola för undervisning i verkstadsarbete givetvis vara försedd med sådana maskiner, verktyg och inrättningar, som äro nödvändiga för att den vid undervisningen förekommande övningen i praktiskt yrkesarbete skall kunna äga rum, alltså av i stort sett samma beskaffenhet som motsva-

rande anordningar inom hantverket och industrien. Detsamma gäller även de specialkurser rörande vissa arbetsmetoder, som stundom förekomma, även om dessa kurser till ej obetydlig del avse arbetsmetodernas teoretiska grunder. Svetsningskurser, kurser i värmebehandling av järn och stål samt andra med dessa jämförliga kurser, i regel förlagda till yrkesskolstadiet, kräva betydande teknisk utrustning, om det med kurserna avsedda ändamålet skall vinnas. På liknande sätt förhåller det sig i flertalet skolor för andra fack och med undervisningsmateriell av andra slag. Att under sådana förhållanden kostnaderna ibland kunna stiga till relativt stora belopp, är så naturligt, att det icke borde väcka förvåning. I stället borde man finna aktningvärt, att kommunerna visa så stor offervilja för yrkesundervisningen att de å sin sida påtaga sig hälften av ifrågavarande kostnader förutom bidrag till lärarlöner och de ytterligare kostnader de själva måste bära för tillhandahållandet av erforderliga lokaler m. m. Vad särskilt angår de av motionären anmärkta understöden till anstalterna i Västerås och Eskilstuna, förhåller det sig så, att en del av den därför anskaffade materiellen kommer till användning även i statens därvarande fackskolor, vilkas undervisningsmateriell eljest bekostas helt av statsmedel. Man torde kunna vara tämligen förvissad om att läroanstalternas utgifter icke blott från Skolöverstyrelsens och de av denna förordnade inspektorernas sida utan även från kommunalt håll ägnas sådan uppmärksamhet, att någon onödig eller olämplig anskaffning av undervisningsmateriell ej kan i nämnvärd utsträckning komma i fråga. Bedömas understödsbeloppen ur ovan angivna synpunkter och med hänsyn tagen till här berörda förhållande, torde de icke med skäl giva anledning till något klander. Men Överstyrelsen vill framhålla, att om, såsom motionären föreslår, hinder skulle resas för erhållande av understöd till undervisningsmateriell i den utsträckning kommunerna genom egna uppoffringar enligt nu gällande bestämmelser kunna göra sig berättigade till, detta säkerligen skulle komma att hindra tillkomsten av många mycket önskvärda anstalter för yrkesundervisningen och kanske även försvåra eller rent av omöjliggöra upprätthållandet och utvecklingen av de redan befintliga, vilket allt skulle innebära ett betänkligt avbräck i strävandet att för landets ungdom bereda ökade möjligheter till praktisk utbildning, en utbildning som ju eljest anses böra komma till större rätt än hittills vid sidan om den teoretiska.

I fråga om »lärlingsskolans särskilda kurser för äldre arbetare» hyser motionären den uppfattningen, att dessa skulle vara att anse såsom en övergångsform. Denna uppfattning kunde vara riktig, om det vore tänkbart, att lärlingsskolor kunde upprättas i alla kommuner i alla förekommande yrken och att bestämmelser kunde träffas, som garanterade, att alla, som finge behov av yrkesutbildning, komme att såsom minderåriga genomgå någon av dessa skolor på nöjaktigt sätt. Men intet av detta torde vara möjligt. De särskilda kurserna för äldre arbetare (d. v. s. sådana över 18 år) synas därför alltjämt bliva nödvändiga, och de äro alldeles särskilt påkallade nu, då det finnes massor av ungdomar, som icke kommit i åtnjutande av undervisning i lärlingsskolan, vare sig detta berott på att sådan skola icke funnits på den ort de haft sitt arbete, eller de försummat att begagna sig av densamma eller, såsom ofta är fallet, de till följd av arbetsbrist eller eljest måst byta vistelseort, så att de för den skull icke kunnat ordentligt fullfölja skolgången. Detta förhållande strider icke på något sätt mot de av motionären åberopade uttalandena. Tilläggas må, att dessa fria kurser för äldre ofta visat sig mer effektiva och att skolgången i dem vanligen är bättre än i den mera formbundna egentliga lärlingsskolan, varom mera längre fram.

Rörande ändamålet med och innehållet i dessa kurser för äldre ansluter sig Skolöverstyrelsen till den i samma uttalanden angivna uppfattningen, nämligen att kurserna skola avse yrkesutbildning och att innehållet skall väljas med

Särskilda
kurser för
äldre.

hänsyn härtill. Men denna grundsats utesluter givetvis icke, att ett ämne, som förekommer i en allmänbildande skola, även kan under samma namn förekomma inom yrkesundervisningens ram. Riksdagen har själv angivit; att så skulle kunna ske exempelvis genom upptagande av främmande språk såsom frivilliga ämnen i lärlingsskolan. En kurs i franska för exempelvis kontorspersonal torde sålunda vara fullt berättigad, så snart behov därav föreligger i tillräcklig omfattning. Till sådan kontorspersonal finner Skolöverstyrelsen även banktjänstemän höra, och Överstyrelsen kan icke inse, varför icke även kontorspersonal i statens tjänst exempelvis i tullverket skulle kunna tillåtas delta i en sådan kurs.

Även eljest, då personer, som icke tillhört det arbetsområde en för viss yrkesgrupp anordnad kurs avsett, önskat deltaga i kursen, har Skolöverstyrelsen någon gång lämnat medgivande därtill, dock endast ifall kursen varit fullt motiverad med hänsyn till antalet lärjungar, vilka enligt gällande författning ägt rättighet att deltaga, och medgivandet ej ansetts föranleda någon rubbning i kursens beskaffenhet eller eljest vålla någon skada. Överstyrelsen har emellertid plägat vägra sådant medgivande, då det gällt rent praktiska kurser och den sökande tydligen ej avsett att utbilda sig för yrkesverksamhet. Under inga förhållanden ha förenämnda medgivanden medfört någon ökning i statsverkets understöd till skolan.

Motionären tyckes särskilt hava fäst sig vid att ifrågakurser skulle vara avsedda för »äldre arbetare». I anledning härav må påpekas, att uttrycket »äldre» i detta sammanhang står i motsats till minderårig, för vilken lärlingsskolplikt skulle kunna göras gällande, och således endast betyder över 18 år. Vad beträffar begreppet »arbetare», så har detta uppenbarligen här fått en vidare betydelse än den eljest vanliga, i det att samma uttryck redan i den till grund för riksdagsbeslutet liggande utredningen kommit till användning även i fråga om personer anställda i handel såsom kontors- och butikspersonal samt i fråga om personer sysselsatta i husligt arbete. Och då det gäller husligt arbete, har riksdagen själv utvidgat begreppets innebörd än mera genom att giva kommun rätt föreskriva skolplikt till lärlingsskola för husligt arbete för samtliga kvinnliga minderåriga, vilka icke äro anställda i hantverk, industri eller handel och vilka icke styrka sig åtnjuta annan mot lärlingsskolans undervisning svarande undervisning. (Riksdagens skrivelse n:r 248/1918 sid. 47.) Det skulle då föga överensstämma med riksdagens sålunda visade intresse för den ifrågakurserna utbredning, om man skulle utstänga dem, som utan att hava genomgått lärlingsskolan överskridit minderårighetsgränsen men vilja begagna sig av undervisningen i den friare form, kurserna för äldre arbetare erbjuda.

De kurser, som sålunda förekomma under detta namn, omfatta inga andra ämnen än dem, som tillhöra lärlingsskolan, såsom enklare matlagning m. m. Genom dessa kurser har det blivit möjligt att nå ett stort antal kvinnor, vilka eljest aldrig kommit i tillfälle att erhålla en på rationellt sätt anordnad undervisning på området utöver den korta mera elementära skolköskursen i folkskolan eller fortsättningsskolan. De mera specialiserade ämneskurserna exempelvis i finare matlagning o. d. tillhöra yrkesskolans stadium och förekomma endast i mindre omfattning men torde ha en betydelsefull uppgift att fylla även de. Så vitt Överstyrelsen har sig bekant, förefinnes ingen möjlighet till statsunderstöd åt sådana smärre kurser, som de här avsedda lärlings- och yrkeskurserna utom just från anslaget för yrkesundervisningen.

Av det nu anförda torde hava tydligt framgått, att de särskilda kurserna för äldre äro och alltjämt torde bliva mycket behöfliga, att deras anordnande är i full överensstämmelse med riksdagens beslut och den därpå grundade yrkes-skolstadgan samt att det skulle vara mycket olyckligt, om sådana kurser ej vidare skulle kunna upprättas.

Beträffande lärlingsskolans uppdelning i yrkesavdelningar må framhållas, att det givetvis icke går för sig att meddela facklig undervisning gemensamt i avdelningar, som omfatta lärjungar i helt olika yrken, exempelvis snickare, smeder, bagare, urmakare, bokbindare, skräddare, murare o. s. v. Med hänsyn härtill föreskrives i yrkesskolestadgan, § 2, att för tillgodoseende av utbildningen inom olika yrken och arbetsområden lärlingsskolan bör uppdelas i särskilda yrkesavdelningar och att varje avdelning bör avse ett bestämt yrke, där sådant på grund av lärjungarnas antal och övriga förhållanden är möjligt. Vidare föreskrives i samma paragraf, att, där antalet till samma yrke hörande lärjungar icke uppgår till fem eller där andra omständigheter därtill föranleda, lärjungarna böra allt efter förhandenvarande förutsättningar och behov sammanföras antingen till avdelningar, omfattande lärjungar från besläktade yrken, eller ock till blandade avdelningar. Helt naturligt hava kommunerna av sparsamhetsskäl velat begränsa antalet avdelningar så mycket som möjligt, och följden härav har blivit, att i en hel del fall avdelningar förekommit, som omfattat lärjungar från skilda yrken, även då antalet i vart och ett eller något av dem varit tillräckligt stort för att motivera en särskild avdelning. Emellertid har det mer och mer blivit klart i kommunerna, att dylika yrkesgrupper böra åtminstone delvis erhålla särskild undervisning och det är detta, som åsyftats, då Skolöverstyrelsen i sina anslagsäskanden framhållit, att en ökad uppdelning i undervisningsavdelningar vore att förvänta. Att å andra sidan, där uppdelning skett, lärjungarnas antal under läsårets gång i något fall kommit att sjunka under den föreskrivna minimigränsen, fem, skall ingalunda förnekas, men det är naturligtvis ej alltid utan vidare möjligt och vore väl ej heller mot de kvarvarande lärjungarna rättvist att avbryta en kurs, därför att en eller annan av lärjungarna upphört att deltaga i densamma. Bland annat måste ju, om avtal träffats med viss lärare och denne inrättat sig för kursens slutförande, arvudet till honom kanske ändå betalas, och man har därför i sådana fall ansett riktigast att låta de kvarvarande lärjungarna fortsätta till kursens slutt. Samtidigt har man dock vinnlagt sig om att sammanföra dylika mindre avdelningar inbördes eller med andra avdelningar, i den mån undervisningen kunnat ordnas gemensamt för dem. Då motionären anmärker, att han i skolornas årsredogörelser funnit ofta återkommande uppgifter om skolavdelningar med långt under 10 elever, tyckes han ha förbisett den gemensamma undervisning, som sålunda i stor utsträckning äger rum. Någon samlad statistik häröver finnes icke för närvarande, men förhållandet framgår dels av skolornas årsberättelser, som äro uppställda enligt bifogade cirkulär nr 15, bil. III, dels av skolornas arbetsordningar. I årsberättelserna angives antalet lärjungar inom varje särskild kurs (ej att förväxla med läraravdelning) under G:1, men samundervisningen mellan de olika kurserna är angiven under F:5. Såsom ett exempel på arbetsordning bifogas härjämte en arbetsordning för lärlings- och yrkes-skolorna i Trälleborg. (Bil. IV.)

Motionären påpekar möjligheten att låta kurser med ringa elevantal börja endast vartannat år, varigenom kostnader skulle sparas och samtidigt uppdelning i yrkesgrupper underlättas. Denna möjlighet är också utnyttjad såväl i fråga om lärlingsskolans yrkesavdelningar som i synnerhet beträffande de särskilda och fria kurserna, vilka mycket ofta anordnas periodvis, just när ett passande antal lärjungar är förhanden.

Tyvärr förhåller det sig likväl så, att anslutningen till och skolgången i lärlingsskolan lämnar mycket övrigt att önska. Detta beror på en hel del omständigheter. Först och främst är att märka, att lärlingsskolan alltjämt saknar stödet av en lärlingslag. Den på förslag av Skolöverstyrelsen senast företagna utredningen har som bekant, i likhet med de tidigare, icke lett till åsyftat resultat. Det står för den skull den yrkesarbetande ungdomen alldeles fritt att

Lärlings-
skolans upp-
delning i
yrkesavdel-
ningar.

Skolgången i
lärlings-
skolorna.

besöka lärlingsskolan eller ej. Kommunernas rätt att besluta skolplikt har ej kunnat utnyttjas, enär medel saknas att göra skolplikten effektiv. Och yrkesmännen ha ingen skyldighet att tillhålla sina minderåriga arbetare att besöka lärlingsskolan. Den i lag föreskrivna skyldigheten att giva minderåriga erforderlig ledighet att besöka skolan blir oftast verkningslös, då den unge märker eller misstänker, att han skulle bliva avskedad, ifall han ville göra anspråk på ledigheten, när det skulle vara arbetsgivaren till olägenhet. Sålunda finner man ofta, att den unge, som är anställd i yrkesarbete, vid olika tillfällen genom dettas utsträckning å övertid eller på annat sätt hindras att infinna sig i skolan. och då han gått miste om en del lektioner och kanske ej längre kan följa med vid undervisningen, föredrager han kanske att utebliva även i fortsättningen. Om av dylik eller annan anledning en eller flera av eleverna bli borta från undervisningen, verkar detta demoraliserande på de övriga, så att även dessa börja skolka. Skolans ledning kan visserligen genom samverkan med arbetsgivarna och målsmän söka åstadkomma bättre förhållanden, och i en hel mängd fall lyckas detta förvånansvärt väl, men i stort sett saknas medel att göra kravet på skolgång och regelbundet arbete i lärlingsskolan effektivt.

En särskild omständighet, som vållar svårigheter, är bestämmelsen, att undervisningen i lärlingsskolan skall omfatta vissa obligatoriska ämnen och ett för dessa bestämt antal veckotimmar, som eleverna alltså måste taga odelat, om de överhuvudtaget vilja begagna sig av undervisningen. Med hänsyn till arbetsförhållandena och de många olika intressen, som lägga beslag på ungdomens fritid, sporten, föreningslivet, dansen och andra nöjen icke att förglömma, bortsett från oförstånd, lättja och likgiltighet samt den efter genomgången av folkskolan och den obligatoriska fortsättningsskolan helt naturliga lusten att slippa vidare skolgång, faller det sig ofta ganska besvärligt för den unge, som är anställd i yrkesarbete, att anslå exempelvis 8 eller 10 timmar i veckan till besök i lärlingsskolan. Däremot skulle han ha större möjlighet att regelbundet besöka skolan och kanske med större lust ägna sig åt skolarbetet, om han kunde få antalet veckotimmar, liksom också ämnesområdet, begränsat till vad han anser sig kunna orka med. Med hänsyn härtill har man på många håll börjat anordna fria till omfattningen mera begränsade kurser även på lärlingsskolans stadium. och då dylika kurser i likhet med lärlingsskolan avse yrkesundervisning, så att de sammanlagda kunna ge samma utbildning som denna, har Skolöverstyrelsen med stöd av 1921 års riksdagsbeslut angående understöd åt »närstående ej förut nämnd anstalt för yrkesundervisning», ansett sig kunna fastställa reglementen och undervisningsplaner samt bevilja statsunderstöd även för sådana, vilka därvid av Överstyrelsen i regel betecknats med benämningen »lärlingskurser».

Elevantalet.

Allt detta tillsammantaget har medfört, att den egentliga lärlingsskolan fått en jämförelsevis liten omfattning och att elevantalet i denna betraktat i och för sig kan synas allt för ringa. Att därjämte allt för många avbryta skolgången före kursens slut är givetvis beklagligt men ganska förklarligt i betraktande av här ovan berörda förhållanden. Men såsom redan av det föregående torde hava framgått, är den rena lärlingsskolans elevantal ingalunda något mått på yrkesundervisningens omfattning. De särskilda och fria kurserna räkna ett betydligt större elevantal och därtill komma yrkesskolor med sina olika kurser, verkstadsskolor samt enskilda skolor och mästarkurser. Hur härmed förhåller sig framgår närmare av bifogade tabell, bilaga V. I det föregående har klart påvisats, hurusom de förstnämnda kurserna äro både berättigade och till minst samma gagn som motsvarande kurser i lärlingsskolan själv. Och att även de senare ha sin stora betydelse lär ingen vilja förneka. Det synes därför vara en egendomlig formalism att vilja bortse från alla dessa anstalter för yrkesundervisningen och endast fästa sig vid den rena lärlingsskolan samt dessutom räkna endast med manliga elever under 18 år. Det kan förefalla bestickande att

jämföra med den av 1916 års sakkunniga anförda tabellen över antalet i hantverks- och industriella yrken anställda minderåriga under 18 år samt det antal skolavdelningar, som av dem skulle kunna bildas, men en dylik jämförelse visar endast, att det ännu är mycket långt, innan yrkesundervisningen fått den omfattning, som man möjligen skulle önska, nämligen så att alla, som arbeta i dessa yrken, finge en fullt ordnad yrkesutbildning. Emellertid finnes ingenting, som tyder på att ens nämnda sakkunniga tänkt sig möjligheten att ett dylikt mål någonsin skulle kunna nås. Och riksdagen kan väl näppeligen ha räknat därmed, då anslaget till understöd åt skolor för den lägre yrkesundervisningen till en början blev endast 250,000 kronor och först sedan anslagsbehovet blivit mera känt undan för undan höjts till nuvarande belopp. För att lärlingsskolor skulle kunna upprättas i 204 kommuner och för 30,250 manliga minderåriga, som den åberopade tabellen upptager, förutom kvinnliga och ungdomar i handel och husligt arbete, samt därutöver understöd kunna beviljas till yrkesskolor och verkstadsskolor m. fl., som även komma i fråga, skulle uppenbarligen behövas mångdubbelt större belopp än de, riksdagen hittills ställt till förfogande.

Till sist anmärker motionären, att de statistiska uppgifter, skolorna avlämnade, icke äro tillräckligt upplysande. I anledning härav må framhållas, att det ofta och kanske med visst fog klagas över att det offras för mycket på statistik. Från skolornas sida har Skolöverstyrelsen ofta erfarit, att arbetet med de uppgifter, som skola lämnas, redan nu är betungande. Till sakens belysning tillåter sig Överstyrelsen dels hänvisa till förutberörda cirkulär nr 15 angående skolornas årsberättelser punkt G:1, dels bifoga en typisk årsredogörelse från Halmstads lärlings- och yrkesskolor (Bil. VI). Såsom framgår av tabellerna å sid. 8—9, redovisas här för varje avdelning och årsklass icke blott antalet inskrivna lärjungar över och under 18 år utan även antalet kvarvarande vid terminens slut. Detta synes Överstyrelsen fullt tillräckligt. Uppgifter angående lärjungarnas frånvaro med och utan lov redovisas i de dagböcker enligt av Skolöverstyrelsen fastställt formulär, som skola föras för varje avdelning. Dessa dagböcker har Överstyrelsen icke ansett sig böra infordra, men de beaktas alltid vid inspektionsbesöken i skolorna. Att Skolöverstyrelsen icke kan tillhandahålla alla önskvärda sammanställningar av de statistiska uppgifterna beror helt enkelt på att Överstyrelsens starkt begränsade arbetskrafter haft andra och mera trängande göromål att uträtta. Uträkning av antalet elevtimmar har endast undantagsvis förekommit och då företagits i syfte att få ett verkligt mått på yrkesundervisningens omfattning, något som icke kan erhållas enbart genom beräkning av antalet elever och klasser eller undervisningsavdelningar, enär såväl undervisningens tidsomfattning som antalet elever i de olika avdelningarna variera med kursernas beskaffenhet i mycket betydande grad. I detta sammanhang kan förtjäna nämnas, att exempelvis i Danmark kostnaden för undervisningen beräknas för elevtimme.

Beträffande den statistik motionären önskar angående föreläsningar, som eventuellt skulle komma att hållas vid yrkesskolorna med understöd av statsmedel, kan meddelas, att dessa föreläsningar givetvis äro underkastade bestämmelserna i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 309/1924 § 2:1 b angående lärare och att följaktligen, för att understöd skall kunna utgå till föreläsningarnas hållande, föreläsarna och deras föreläsningämnen skola vara av Överstyrelsen godkända och att Överstyrelsens beslut i förevarande avseende naturligtvis skola förvaras i Överstyrelsens registratur. Ävenså skulle uppgifter om dessa föreläsningar givetvis lämnas i skolornas årsredogörelser, så som nu redan sker i fråga om liknande föreläsningar vid enskilda anstalter, till vilka understöd beviljats av Kungl. Maj:tt. Någon annan statistik i avseende härå torde icke för närvarande vara behövlig.

Statistiken.

Frågan om en allmän undersökning.

Vad slutligen angår motionärens begäran, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allmän undersökning av rådande förhållanden inom det år 1918 uppbyggda systemet av praktiska ungdomsskolor och möjligheten av nya former för den praktiska utbildningen och undervisningen får Skolöverstyrelsen framhålla, att det ännu torde vara för tidigt att göra en sådan undersökning. Det är knappt mer än ett år, sedan fortsättningsskolan blev för samtliga skoldistrikt obligatorisk, och det lär ej kunna förväntas, att erfarenheterna om denna ännu skola kunna vara tillräckliga för ett verkligt bedömande. Detsamma gäller i stort sett även beträffande anstalterna för den egentliga yrkesundervisningen. Erfarenheterna beträffande dessa anstalter ha i hög grad påverkats av de under tiden efter år 1918 ganska abnorma förhållandena på arbetsmarknaden, som icke ännu torde hava stabiliserats. Frågan om en lärlingslag, vilken är av synnerlig betydelse för den praktiska yrkesutbildningen, har nyligen varit under förnyad utredning, och vad som därefter framkommit i avseende härå synes icke ingiva någon förhoppning, att en ytterligare utredning för närvarande skulle kunna föra till tillfredsställande resultat. Att den på förutsättningen av en lärlingslag grundade lärlingsskolan under förhandenvarande förhållanden till någon del måst ersättas av friare kurser, torde i och för sig icke vara tillräckligt skäl för någon mera omfattande undersökning. Även i avseende härå torde man böra avvakta någon längre tids erfarenhet under mera normala förhållanden. Allt sedan Skolöverstyrelsens tillkomst pågår en livlig samverkan mellan Skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning och de dithörande skolornas lärare och lokala styrelser, i vilka även det praktiska yrkeslivet är starkt representerat, ävensom med de olika yrkesområdenas lokala och centrala organisationer. Man torde kunna antaga, att denna samverkan, som redan på många punkter visat goda verkningar, skall så småningom leda till allt bättre resultat. Siffrorna i tabellen bil. V visa ju en på det hela taget jämn och kraftig uppgång. Det kunde lätt bli till skada, om nämnda samverkan skulle hämmas genom igångsättandet av en allmän utredning, vilken kunde ingiva den föreställningen, att utvecklingsarbetet nu borde inställas i avvaktan på utredningens resultat. Så skedde medan den stora utredningen angående den lägre tekniska undervisningen verkställdes genom 1907 års tekniska kommitté och även sedan kommittén år 1912 avgivit sitt betänkande, ända tills riksdagen beslutat i saken år 1918. Under hela denna tid stod utvecklingen i fråga om den lägre tekniska och yrkesundervisningen så gott som stilla. Och nu, sedan beslutets genomförande knappt hunnit mer än påbörjas, skulle man vara färdig att tillgripa, en större, otvivelaktigt utvecklingen hindrande utredning igen. Det är möjligt, att en sådan utredning kunde bli till gagn i så mätto, att de, som ställa sig oförstående till yrkesundervisningens krav, särskilt om de deltog i utredningen, kunde vinna bättre insikt i fråga om yrkesundervisningens verkliga förhållanden, förutsättningar och behov, men i övrigt anser Skolöverstyrelsen, att en dylik utredning är helt överflödigt för närvarande och att den skulle innebära en fara för den pågående utvecklingen, som, om den får fortgå utan störande ingripanden och åtnjuta statsmakternas stöd, lugnare och förvisso även säkrare än en allmän utredning leder till det bästa resultat, som under förhandenvarande förhållanden kan åstadkommas.

På grund av vad sålunda anförts får Skolöverstyrelsen hemställa, att statsutskottet måtte tillstyrka riksdagen att avslå de i den ifrågavarande motionen gjorda yrkanden.

Stockholm den 29 februari 1928.

B. J:SON BERGQVIST.

NILS FREDRIKSSON.

Olof Wibelius.

Stockholm 1928. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.